

Şehir Efsaneleri

Hazırlayan
Emine Gürsoy Naskali

Paradigma Akademi

Şehir Efsaneleri

Hazırlayan
Emine Gürsoy Naskali

ISBN

Sertifika No: 32427

Çanakkale Kitaplığı
Araştırma İnceleme Bilişim Yayın Matbaa
TİC. LTD. ŞTİ.

Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım
Fetvane Sokak No: 29/A
ÇANAKKALE
e-mail: fahrigoker@gmail.com

Dizgi & Kapak
Himmet AKSOY

Matbaa
Vadi Grafik Tasarım ve Reklam LTD. ŞTİ.
Sertifika No: 47479

Kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığından alınan bandrol ve
ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Nisan 2022
Paradigma Akademi

Tokat'ın Şehir Efsanesine Dönüşen Kültür Ögeleri

Mutlu Özgen*

Tokat'ta halk belleğinde yer etmiş bazı hikayeler Tokat'ın kültür ögeleri ile bütünleşerek şehir efsanelerine dönüştüğünü görürüz. Şehir efsanesine dönüşen kültür ögeleri arasında ilk sırada Tokat'la özdeşleşen yazmacılık, hamamcılık gibi meslekler başta olmak üzere, şehrin kuruluşuna tanıklık etmiş kale, cami, medrese, hamam gibi yapıların halk arasında yaşayan ve şehir efsanesine dönüşen yapılış hikayeleri yer alır. Şehir efsaneleri efsane türünün en popüler halini oluşturmaktadır. Hayatın içinde ait olduğu şehrin referansı ile insan ve mekân merkezli olarak yaşayan, yaşatılan ve hatırlanan yönüyle karşımıza çıkmaktadır. Şehrin mutfak kültürünün mimarı olan yemeğin hikayesinden, gündelik hayat içinde kadının başına örttüğü oyalı yazmaya, evinin kapısındaki tokmağa, yaşadığı mahalleye, yıkandığı hamama, ibadet ettiği camiden ziyaret ettiği türbeye kadar hikayesiyle hayatın içinde, ait olduğu şehrin referansı ile insan ve mekân merkezli olarak yaşayan, yaşatılan ve hatırlanan yönüyle, halkın yaşamı ve belleğinde yer edinerek şehrin efsanesine dönüşen Tokat'ın halk kültürü ögelerinden örnekler yer verilmiştir. Yalnızca şehre ait yapılar ve mekanlar değil aynı zamanda şehir ve şehir insanı ile ilgili -Tokat denildiğinde-

---

* Dr. Mutlu Özgen, İstanbul. Orcid ID: orcid.org/0000-0002-1174-8319

insanların aklına gelen, belleğinde yer ederek adeta yaşayan şehir efsanesine dönüşmüş, “Zileli her işi hileli,” ya da “Eşekçi memleketi Tokat” gibi nesilden nesile aktarılarak sözlere çalışmamız kapsamında yer verilmiştir. Şehir efsaneleri kapsamında ele alarak yer verdiğimiz kültür öğelerinin önemli bir kısmı 1999-2015 yılları arasında Tokat merkez ve Zile ilçesinde derlenen anlatılara dayanmaktadır. Bu çalışmamızda Tokat’ta halkın belleğinde yaşayan, nesilden nesile aktarılarak yaşatılmaya devam eden, ortaya çıkış hikâyeleri ile şehir efsanesine dönüşen halk kültürü öğelerinden örneklere yer verilmiştir.

Şehir Efsanelerinin Özelliği ve Kapsamı

Dönmez’e göre (2006) Şehir efsaneleri şehirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel ortamında yaratılan anlatılan ve dinlenen anlatıcı ve dinleyici tarafından gerçek olduğuna inanılan, şehir hayatının unsurlarını ve şehir insanını konu edinen ve konusu günümüzde ya da günümüze çok yakın bir zamanda geçen dolayısıyla günümüzde yaratıldıkları düşünülebilecek nesir anlatmalar şeklinde tanımlamak mümkündür. (s.178).

Gürçayır ise (2005) Kent efsanelerini günümüzde gerçekleşen olaylarla ya da gerçekleştiği ileri sürülen olaylar ile ilgili, ironi ya da doğaüstü güçlerle çevrili gerçekçi hikâyelerdir. Anlatanlar tarafından gerçek oldukları söylenir. Çağdaş halk anlatmaları olmalarına rağmen geleneksel motifler de içerirler. İnsandan insana sözlü olarak aktarılırlar” (s.33-34) şeklinde tanımlamıştır.

Mustafa Aça (2019) Şehir efsanelerinin özelliği ve kapsamını ise şu şekilde özetler: Genellikle şehir efsaneleri şeklinde adlandırılan bu efsaneler, sözlü kültürdeki genel efsaneler ile biçim bakımından benzerdir. Her iki tip anlatma da kendine özgü kurallı ve kalıplaşmış biçimleri olmayan, düz konuşma dili ile aktarılan nesir anlatmalardır. Ayrıca şehir efsanelerinin de diğer efsaneler gibi belli bir tipte anlatıcısı yoktur. Anlatımının

profesyonellik gerektirmemesi ve herhangi bir zamanda ve yerde anlatılabilmesi bakımından da benzerlik söz konusudur. İşlevsel açıdan da şehir efsanelerinin genel efsanelerden farklı olmadığı anlaşılmaktadır. Bu işlev genel olarak bilgi vermek ve öğretmek şeklinde tanımlanabilir.

Geleneksel efsanelerde olduğu gibi şehir efsaneleri de anlatıcısı ve dinleyicisi tarafından kabul edilmektedir. Şehir efsanelerinin başında anlatılanların gerçek olduğunun belirtilmesi ve bu anlatmalarda bilinen mekân adları ile olayın geçtiği tarihlerin yer alması şehir efsanelerinin gerçek kabul edilmesinin sebepleri arasında yer almaktadır. Şehir efsaneleri ve geleneksel efsane tanımına uygun anlatmalar temel karakterler bakımından da paralellik göstermektedir. Her iki tip anlatmanın da temel karakteri insanlardır. Şehir efsanelerinin geleneksel efsane tanımına uygun anlatmalardan farklı özellikleri de vardır. Bu farklılıklar bağlam, kurgu ve içerik özelliklerinde görülür.

Şehir efsanelerini geleneksel olarak nitelenen efsanelerden ayıran temel özellik bağlamdır. Çünkü şehir efsanelerinin kaynağını şehir hayatı ve şehir insanı oluşturmaktadır. Bu anlatmalar şehirde yaratılmakta, anlatılmakta ve muhafaza edilip yaşatılmaktadır. Şehir efsanelerinde mekân, şehirlerle sınırlıdır. Zaman ise günümüz ya da günümüze çok yakın dönemlerdir. Başka bir deyişle bu dünyadaki olayları konu edinmektedir. Şehir efsanelerini geleneksel efsane türündeki anlatmalardan ayıran bir diğer özellik ise konudur. Hemen her şey geleneksel efsane türündeki anlatmaların konusu olabilmekteyken, şehir bağlamında üretilen efsanelerin konusu şehir ile sınırlıdır. Şehrin coğrafi ve mimari yapısı, mekânları şehirde yaşayan insanların alışkanlıkları şehirde yaşanmış olaylar gibi şehre ve şehir insanının günlük hayatına ait her şey şehir efsanelerinin konusu olabilir. (s.157-158).

Bu açıklamaların ışığında Tokat'ta, hikayeleri ile şehir efsanesine dönüşerek, halkın belleğinde yaşamaya devam ettiği tespit edilen kültür öğeleri şunlardır:

I. Tokat'ta Hikayeleri ile Şehir Efsanesine Dönüşen

Mimari Unsurlar

Ali Paşa Hamamının Yapılış Hikayesi

Ali Paşa hamamının yapım hikayesi, Tokat'taki en önemli şehir efsanelerinden birini oluşturmaktadır.

“Rivayete göre Ali Paşa görkemli bir cami yaptırmaya niyet ederek kendi adıyla anılacak yapının inşaatını başlatmış. Paşa günlerden bir gün caminin inşaatını denetlerken bir amelenin davranışları hem dikkatini çekmiş. Amele yerden taşı kaldırıyor, bir müddet bekletiyor sonra temel duvarına koyacağı esnada vazgeçip geri yerine bırakıyormuş. Bir müddet amelenin bu durumunu takip eden Paşa, amelenin yanına giderek bu tuhaf davranışının sebebini sormuş. Amele mahcup bir tavırla cünüp olduğunu, abdest almaya imkân bulamadığını söylemiş. Mazeretli bu haliyle ibadet edilecek Allah'ın evinin temeline taş koymaktan imtina ettiğini söyleyince, Ali Paşa derhal camiinin inşaatının durdurulmasını ve yüz metre kadar aşağısına çifte hamamın inşaatının başlamasını emretmiş. Böylece ortaya Ali Paşa Hamamı çıkmış. Ali paşa cami hamamdan sonra tamamlanmış”. (Dutoğlu, 2012: 131-132).

Ali paşa Hamamının işletmecisi Rifat Durmuş, Tokat'a ve Ali Paşa hamamına ilk kez gelen müşterilerini yıkanmak için göbek taşına almadan önce mutlaka Ali Paşa Hamamının yapılış hikayesini anlatmaktadır. *“Ecdat önce temizlik, sonra ibadet diyerek bu hamamı yaptırmış”* sözleriyle, bu durumu insanlara hatırlatmayı manevi bir görev olarak görmektedir.

Hatuniye (Meydan) Camisinin Avlusundaki Mezarların Hikayesi

Müjgan Üçer, Meydan camisinin bahçesinde yer alan 1940'lı yıllarda dönemin yöneticilerinin kararı ile kaldırılan mezarların,

halk arasında söylenen, ilginç hikayesinden bahseder: “II. Bayezid’in annesi Gülbahar Hatun tarafından 1485 yılında yaptırılmış olan bu eser için, Bayezid’in mimarlarına camiyi neden daha büyük yapmadıkları için onları öldürttüğü ve cami bahçesine gömüldüğü söyleniyor.” (Üçer, 1987: 226). Camiye ait eski fotoğraflara bakıldığında Üçer’in bahsetmiş olduğu mezarların, caminin bahçesinde oldukları görülmektedir. Kaldırılan mezarların taşları ise günümüzde Tokat müzesinde sergilenmektedir.

“Ali Paşa’nın Yapısı, Meydan Camisinin Kapısı Takyecilerin Bereketi”

Tokat’ta şehzade Bayezid’in damadı olan Ali Paşa’nın yaptırdığı Ali Paşa Camii ve hamamının sağlamlığı ile Hatuniye Camiinin portalinin güzelliği halk arasında dilden dile geçerek bir şehir efsanesine dönüşmüştür : “Meydan Camisinin künde kari teknikle yapılıp, süslenmiş ahşap kapısının güzelliği, halk arasında, “Ali Paşanın Yapısı, Meydanın Kapısı, Takyecilerin Bereketi” sözünün doğmasına neden olmuştur. Tokat insanı, birbirine yakın özelliğe sahip üç camiyi dilinde bu şekilde deyimleştirmiştir. Tokatlıların gözünde, Ali Paşa Camisi anıtsal yapısı ile, Meydan Camisi ahşap süslü kapısı ile, Takyeciler Camisi ise yapımında Hızır’ın uğraması nedeniyle Bereketi ile tanınmaktadır.” (Yavi, 1986: 73).

Gök Medrese ’deki Kırkkızlar Türbesinin Hikayesi

Selçuklu dönemi eserlerinden olan Pervane Bey Darüşşifasını Tokat’ın şehir efsanesi yapan unsurun adı Kırkkızlar Türbesi olmuştur. Uzunçarşılı’ya göre (1927), medresenin birinci katında arkada sağda en büyük kısımdaki yirmi kabrin varlığından dolayı halk arasında zengin bir folklor ve itikat oluştuğu için, halk buraya Gök Medrese yerine “Kırk Kızlar Medresesi” demiştir. Gök Medresenin kitabesiz bir eser oluşu, kitabe kısmının boş olması Gök Medresede yatan yirmi kabrin kimlere ait olduğu ile ilgili bir şehir efsanesinin oluşmasında etkili olmuştur.

Uzunçarşılı eserinde, yirmi kabirde medfun (gömülü) olanların kimliğiyle ilgili halk arasında yaşayan ve yaygın olan efsaneden de şu şekilde bahseder: “Kırk Kızlar medresesi tesmiyesi sebebi de mühimdir. Zira medresenin birinci katında arkada sağda en büyük kısımda yirmi kabrin bulunuşu ve her bir kabirde iki kızın yani ceman kırk kızın yatması efsanesi buna sebep olmuştur. Kadınlar çocuk hastalıkları için bu kabirlerin bulunduğu mahalle yapma bebek koyarlarmış. Halk arasında oluşan ve her kabirde iki kız yattığına dair halk inancı sebebiyle halk buraya Kırk Kızlar medresesi demiş ve bu kabirlere itikat beslemiştir.” (Uzunçarşılı, 1927: 51).

Uzunçarşılı’dan sonra Gök Medresedeki Kırk Kızlar’dan bahseden ikinci isim ise Süheyl Ünver’dir. *Selçuk Tababeti Tarihi* adlı eserinde, Anadolu’daki Selçuklu hastanelerindeki eski bir gelenekten bahsederek Gök Medresedeki yirmi kabrin “binanın banilerine (yaptıranları)” ait olabileceğini ifade etmiştir:

“Tokat’ta kitabeli binalar çoktur. Kitabesiz olan bu yegâne binanın sair medreselerden büyük bir hususiyet vardır. Bu binadaki yirmi kabrin de banilerine ait olma ihtimali kuvvetlidir. Zira bütün Selçuklu hastanelerinde banileri ve taallukatı yatarlar. Lakin halkın burada 40 kız yatıyor diye itikat etmesi ve çocuklarının hastalıklarında bu kabirler arasına yapma bebek koymaları darüşşifa olması ihtimaline çok kuvvet verir. Sair hastanelerde olduğu gibi Kastamonu darüşşifasında da buna benzer itikatlar mevcuttur. Halk bu eski hastane yerlerine geçmişten bugüne hep itikat beslemiştir.” (Unver, 1940: 81).

Benzer bir tespiti Müjgan Üçer, “Tokat ve Efsaneleri, İnanışları” adlı çalışmasında yapmaktadır: “Tokat, Pervane Bey Darüşşifası Muiniddin Pervane tarafından 1275 yılında yaptırmış olup bu bina “Gök Medrese” diye anılır. Halkın Kırk Kızlar Medresesi diye de isimlendirdiği bu eserde, kapı girişinin sağ ilerdeki odalarında kırk kızın ikişer ikişermezarda -20 kabir var- yattığı söylenir. İnanışa göre bunlar darüşşifada çalışan veya hasta kızların aynı zamanda ölmeleri sebebiyle buraya gömülmüşler. Eskiden boğmaca ve oksürük olan çocukları getirir,

kapısından içeri "Hemecik" denilen bir yapma bebek atılırdı." (Uçer, 1987: 225).

Gök Medresedeki türbede yer alan her bir kabrin, farklı boyutlarda oluşu ve kabirlerinin üzerinde kitabelerinin bulunmaması, yalnızca birkaçının üzerinde çini parçalarının yer alması bu kabirlerde yatanların kimliği hakkında halk arasında "burada kırk kızlar yatıyor" söyleminin efsaneye dönüşerek buradaki kabirlere, halkın güçlü bir itikat beslemesine neden olmuştur.

Kabrinin Kaldırılmasına İzin Vermeyen Meçhul Asker'in Hikayesi

Tokat kent merkezinde Ali Paşa camisinin yakınında yolun kenarında yer alan kitabesi bulunmayan mezarda kimin yattığı ile ilgili 60 yıl öncesinde herkesin şahit olduğu bir olay bu mezarla ilgili şehirde bir efsanenin oluşmasına ve halkın saygı ile birlikte itikat göstermesine neden olmuştur.

"Ali Paşa türbesinin hemen alt tarafında yolun sol kenarında yeşil boyalı bir mezar vardı. Şimdi mermer yaptılar. Camiye namaza gelen namazdan çıkan sulusokağa yolu düşen kim varsa yanından geçerken birkaç dakika durur ruhuna Fatiha okuyup yoluna devam ederdi. Orada kimin yattığını rahmetli babamdan dinlemiştim. 'O mezarda kılıcıyla bir Arap yatıyor. Burada şehit olmuş. Şehit mezarı' demişti. Kendisinin de bire bir şahit olduğu mezarla ilgili olayı da anlatmıştı. Dönemin Belediye başkanı sulu sokağa çıkan yolu genişletmek için bir çalışma başlatır. İş makineleri ile cami etrafındaki bazı dükkanlar yıkılır. Asıl olay ise babamın anlattığına göre yol kenarındaki mezara sıra gelince yaşanır. Keçenin operatörü bir türlü mezara yaklaşamaz. Adeta bir güç kendisine dokunmasını istemez. Öyle zorlar ki, keçenin dişleri kırılır. Durumdan rahatsız olan ve korkan işçiler belediyeye haber verirler. Belediye de il müftülüğünden yetkililere başvurunca fethi kabir olayına karar verilir. Müftülük yetkililerinin nezaretinde kabir açılır. Kabirde gördüklerine inanamazlar. Kabirde rahmetli babamın anlattığına göre, üzerinde elbisesiyle vücudu hiç bozulmamış bir Arap yanında kılıcıyla

yatmaktadır. Müftülük yetkilileri bu durum karşısında dualarla kabri kapatmışlar. Üzerini yaptırıp yeşil renge boyamışlar. O günden sonra bu kabre kimse dokunmadı. Yol kenarında gelen giden duasını eksik etmedi.”
(K1).

Tokat Kalesi Etrafında Oluşan Şehir Efsaneleri

Kazıklı Voyvoda'nın (Kont Drakula'nın) Esir Tutulduğuna Dair Efsane

Tokat kalesinin sarp kayalık üzerinde yer alması iskana kapalı olmasının en önemli sebeplerinden biri olmuştur. Bünyesinde çok sayıda mağara ve dehlizlerin bulunması Tokat kalesinin zindan ve hapisane olarak kullanılmasını sonucu doğurmuştur. Özellikle Osmanlı döneminde II. Murat Tokat kalesini hapisane olarak kullanmıştır. Pek çok yabancı kraliyet mensubunu Tokat kalesinde zoraki misafir etmiştir. Bu kişilerden biri de Kazıklı Voyvoda olarak bilinen Kont Drakula olarak da adlandırılan Prens Vlad Drakul'dur. Erhan Afyoncu Tokat kalesinde esir olarak tutularak şehir efsanesine dönüşen Prens Vlad Drakul'un hikayesinden bahsetmiştir:

“Tokat kalesi II. Murad döneminde hapisane olarak kullanılmıştır. II. Murad'ın Tokat'a gönderdiği bir diğer hanedan efradı Sırp ve Eflak krallarının oğulları idi. Osmanlı hükümdarı İkinci Murad, 1438'de Sırp Kralı Georg Brankoviç (Vılkoğlu) ve Eflâk Prensi VladDrakul'dan Edirne'ye gelip tâbiyetlerini arz etmelerini istedi. Georg Brankoviç, kendisi gelmeyip iki oğlunu rehin olarak Edirne'ye gönderdi. İki prens derhal zindana atıldılarsa da Gregor kaçıp Semendire'ye dönmeyi başardı. Yazın Semendire'yi kuşatan II. Murad, şehri emanla feth ve Gregor'u esir etti. Gregor tekrar Edirne'ye getirildi ve çok geçmeden hâlâ zindanda bulunan kardeşiyle Tokat Kalesi'ne Bedevî Çardak denilen hapishaneye gönderildi. Eflak Prensi Vlad Drakul ise, iki oğluyla birlikte davete icabet etmişti. Drakul, önce Gelibolu Kalesi'ne hapsedildiyse de oğulları Vlad Tepeş (Kazıklı Voyvoda)

ve Radu cel Frumos'u(Güzel Radu) rehin olarak geride bırakmak koşuluyla serbest bırakılıp ülkesine gönderildi. Vlad Tepeş ve Radu, önce Kütahya'da Eğrigöz'de hapsedildiler. Ardından Tokat'a gönderildiler. Tokat Kalesi'nde zindanda kaldığı günlerin gelecek hayatını şekillendirdiği iddia edilip, bir romana konu olmuştur. Bir süre önce kaleme alınan bir romanda (C.C. Humphrey, Vlad: The Last Confession, Vancouver 2008) uzun uzadıya Kazıklı Voyvoda'nın Tokat Kalesi'ndeki mahpusluğu ve burada geçirdiği günlerin onun psikolojisi üzerindeki etkileri olumsuz bir çerçevede hikâye edilmiştir. Kazıklı Voyvoda Tokat'tan sonra Edirne'ye gönderildi. Macarlar'ın 'Drakul' yani Şeytan, Ulahlar'ın 'Çpelpuç', yani cellat, Türkler 'in de Kazıklı Voyvoda diye isimlendirdiği Eflak Voyvodası Üçüncü Vlad Tepeş, son bin yılın en vahşi birkaç isminden birisiydi". Kont Drakula'nın yedi yıl Tokat kalesinde esir olarak tutulması, halk arasında kaleye çıkankişinin 7 yıl Tokat'tan ayrılmayacağına dair bir inancın oluşmasına da kaynaklık etmiştir." (URL-1) .

Kaledeki İnsan Silueti Etrafında Oluşan Şehir Efsanesi

Tokat kalesini şehir efsanesi yapan bir diğer olay, Tokatlı bir fotoğrafçı tarafından keşfedilen kaledeki insan silütidir. Özellikle gün batımında ve dolunayın olduğu gecelerde daha da belirginleşmektedir.

Kale ile ilgili halk arasında pek çok söylentinin oluşu, kaledeki İnsan silüetinin fark edilmesiyle tekrar hatırlanarak geçmişte büyüklerinden dinlemiş oldukları kaledekidehlizlerde çok sayıda insanın kellesi var sözü ile kaledeki silüet arasında doğrudan bir bağ kurulması sonucunu doğurmuştur. Bu durum kaledeki silüetle ilgili köklerini geçmişten alan bir şehir efsanesinin daha oluşmasını sağlamıştır.

"Eskiden beri büyüklerimiz kaleye bakarak, zamanında burada çok adamı idam etmişler. Bedenlerini kellelerini kalenin dehlizlerine atmışlar. Kimlerin kellesi gitti o kalede kim bilir? diye sürekli anlatırlardı. Özellikle

de ramazan ayında iftar topu kaleden atılması, onların zihninde kale ile ilgili bu hikâyeyi hatırlamalarına neden olurdu. Tüm ramazan boyunca kaledeki dehlizleri ve kellesi giden adamların sözünü sofrada duyardık. Bu hikâyeyi herkesin dilinden eksik etmezdi. Kalede insan silueti ortaya çıkınca büyüklerimizin sürekli dile getirdiği kalede çok insanın kellesini aldılar sözü aklımız gelmişti. Sadece benim değil bu hikâyeyi bilen çok kişi aynı şeyi düşündü. Kaledeki insan silueti burada kelleri alınan bedenleri dehlizlerde kaybolan adamların sirayeti bize göre. İçerdekinin dışa yansımastıydı.” (K1).

Halk arasında kale ile ilgili geçmişten gelen bu söylenti, kaledeki insan silüetinin ve dehlizlerin şehrin yaşayan efsanesine dönüşmesinde etkili olmuştur.

II. Şehrin Dokusunu Oluşturan Mahalle, Sokak Ev ile İlgili Oluşan Şehir Efsanesi Örnekleri

Sivil mimari, el sanatları, mutfak kültürü, şehrin tanıtımında rol oynayan bir diğer önemli kültür öğelerinden biridir. Bu bağlamda kentin dokusunu oluşturan temel birimi olarak kabul edilen mahalle ve onun etrafında oluşan yaşam alanının beslediği ve şekillendirdiği pek çok detay mahallenin referanslığında şehrin önemli simgeleri haline dönüşebilmektedir. Bu unsurlardan biri de mahallenin temel birimini oluşturan evlerin kapılarını süsleyen tokmaklardır. Yalnızca ait olduğu evin değil aynı zamanda bulunduğu mahalle ve şehirdeki yaşamdan kesitler sunan işleviyle de ayrıca önemlidir. arz etmektedir. Kapı üzerindeki tokmak ile aynı ev, mahalle ve şehirde yaşayan insanlar arasında kurulan iletişim şeklini de -muhafaza etmektedir. Bu işlev tokmakları, ait olduğu şehrin yaşayan ve yaşatılan aynı zamanda şehri tanıtan dinamik yapı bir efsaneye dönüştürmüştür.

İsimleri ile Şehir Efsanesine Dönüşen Mahalle ve Sokaklar

Sokak, mahalle, çarşı bir şehrin yaşayan ve belleğini oluşturan önemli adreslerinden biridir. Kent içinde her sokak ve mahallenin ismi gibi hikayesi de kendine özgüdür. Tokat'ta

isimleri ve kendine has hikayeleriyle, insanların biyografilerini oluşturarak şehir efsanesine dönüşen sokak ve mahalleler bulunmaktadır.

Kışla Mahallesi

Tokat'ın ünlü kabadayı ve külhanbeylerinin kışla mahallesinden çıktığı için Kışla mahallelisinden olmak Tokat'ta ayrı bir anlam da ifade etmiştir. Halk arasında; *“Kışla mahalleli buna bulaşılmaz, Kışla mahallesinin insanı bir yürürse onu kimse durduramaz, Kışla mahallesinin insanın gözü kara olur, kışla mahallesinde olaysız gün yoktur”* şeklinde ifadeler Kışla mahallesini ve Kışla mahallesinin insanını şehrin yaşayan efsanesi yapmıştır.

Kışla mahallesinin ünü sebebiyle evliliklerde, *“hangi mahalledensin?”* sorusu sorulmaya başlanmıştır. Halk arasında, *“Kışla mahallesinin insanı geçimsiz ve kavgacı olur”* düşüncesiyle kız verilmemiştir. Bütün bu yaklaşımlar kışla mahallesi ve orada ikamet eden insanlarla ilgili halkın belleğinde olumsuz bir şehir efsanesinin oluşmasına neden olmuştur.

“Evvelden Tokat'ta çok yağmur yağınca Sulu Sokaktan her şeyi önüne katan sel giderdi. Sulu Sokağın seli nasıl meşhursa kışla mahallesinin adamının da öfkesi o derece meşhurdu. Kışla mahallesinin adamı da öyleydi. Tıpkı sel gibi zapt edilmesi mümkün olmazdı. Rahmetli babam Kışlanın adamını kızdırmamak lazım derdi hep.” (K2).

İsmini Gerçek Bir Olaydan Alan Sokak ve Mahalleler

Şehre Küstü Mahallesi

Tokat'ta ilk gecekondu mahallesi olan Kale dibinin olarak adlandırılan bölgeye *“şehre küstü mahallesi”* adı verilmiştir. (K4, K5).

Deve Görmez Mahallesi

Ticaret kervanlarının geçtiği Tokat'ta, bazı mahalle adları da Kervan yoluna konumunun uzaklığına atıf yapar Deve Görmez adı verilmiştir. (K4, K6).

Su içmez mahallesi

Şehirde yaşanan kuraklık sebebiyle konumundan dolayı suyun çıkmadığı ulaşmadığı yerleşim yerine de su içmez mahallesi adı verilmiştir. (K4, K5).

Bey Sokağı

Şehrin ekabir kesimi olarak adlandırılan bürokrat ve eşrafının burada ikamet ettiklerini vurgulamak amacıyla Bey sokağı adı verildiğini öğreniyoruz: *"Bu sokağa 'Beylerin oturduğu yer' anlamına gelen Bey sokağı adı verilmiştir."* (K6). Şehrin yönetim birimini oluşturan binaların bulunduğu Behzat semtine olan yakınlığı beraberinde mahallenin de belli bir resmiyet kazanmasını sağlamıştır.

Kapı Tokmaklarının Şehir Efsanesine Dönüşen Hikayeleri

Evlerin giriş kapılarını süsleyen tokmakların tamamının sipariş yoluyla yapıldığı Tokat'ta, özel istek üzerine yapılan tokmakların çizimini kuyumcuların, dökümünü ise demircilerin yaptığını öğrenmekteyiz. Ev içindeki tüm kurallar evi ilgilendiren hususlar içinde geçerli olup, tokmak siparişini kuyumcuya evin en yaşlısı tercihen de dede veya baba vermektedir. Tokmağın şeklini motifini ailenin mesleği, sosyal statüsü gibi gündelik hayata ait detaylar belirlemektedir. Mesleği kuyumcu olanların kapılarını kuyumculuk mesleğinin zarafetini ve ince işçiliğe dayanan bir zanaat olduğunu vurgulayan, bileğindeki Tokat bileziği parmağındaki yüzükle stilize edilmiş kadın eli şeklinde tokmaklar süslemiştir. Hayvancılıkla uğraşanların kapılarını koç başlı tokmaklar süslerken, doktor olan ailelerin kapılarını ise yılan şeklinde yapılmış tokmaklar süslemektedir.

Tokat'ta ekonomik durumu yerinde olan ailelerin kapılarını, dökümden -özellikle de pirinç ya da demirden- yapılmış tokmaklar süslerken ; orta halli ailelerin kapıları ise "Şak Şak" adı verilen sacdan yapılmış kapı halkaları ile bezenmiştir. Evlerin kapılarının tokmaklarında kullanılan Pirinç "maddi gücü" ve "sosyal statüyü", demir ise "kutsallığı" ifade etmektedir. Aslında her kapı tokmağı ayrı bir hikâye barındırmaktadır. Evin hikâyesi, ailenin hikâyesi ile demircinin döküm kalıbında birleşir, erir ve şekillenir. Ortaya tokmağın hikâyesi çıkar. Bu hikâye döküm esnasında su ile sırlanarak ses ve tınıya dönüşür. Kapıya her vurulduğunda çıkan ses, tokmağın değil kendisine emanet edilen sırrın, eve gelen misafire bulunduğu mahalleye ses ve tını olarak fısıldanmasıdır.

Eli Belinde Kilim Motifli Tokmakların Hikayesi

Dokumacılıkla Uğraşan Aileler, Tıpkı Doktor, Kuyumcu ve Hayvancılıkla uğraşan aileler gibi mesleki detaylarını kapı tokmaklarına taşımışlardır. Dokumacılıkla uğraşan aileler "eli belinde" kilim motifini mimariye taşıyarak, mesleklerini kapılarında ölümsüzleştirmişlerdir. Dokumacılık mesleğinin sembolü olarak Eli Belinde kilim motifinin kapılara tokmak olarak işlenmesine dair şehir efsanesine dönüşen hikâyesi şöyledir:

"Eskiden Tokat'ta seferberlik zamanı erkekler cephede, geride kalan kadın ve çocuklar ise geçinmek gibi ayrı bir mücadelenin içindeydiler. Nüfusun yarısı zaten savaşta kırılmış. Yeni cumhuriyet kendisini toparlama döneminde halkında bir yerlere tutunma isteği var. Eskiden beri tokatta evlerde Peşkir, çarşaf, çaput kilim tezgahlarda dokunurdu. Kadınlar dokuduklarını ve Meydandaki avrat pazarında ve Sulu Sokaktaki Cuma yerinde satarlardı. Dokuma tezgahına dayalı bir hayat vardı evlerde. Tokat'a bir vali geldi bu vali dokumacılığın daha da yaygınlaşması için evlerinde tezgâh olmayan kadınlara tezgâh vererek kadınların para kazanmasını sağladı. Öteden beri dokumacılıkla bilinen aileler vardı. Bunların kapılarındaki tokmaklar eli belinde motifliydi.

Tokmakların, tutacak kısımlarında ise “baklava” motifi bulunurdu. Bu motif evveliyattan beri dokumacılık yapan aileleri temsil ederken; tutacak kısımlarında motif bulunmayan tokmaklar ise dokumacılık mesleğiyle seferberlik zamanında tanışan aileleri temsil ederdi. Söz konusu tokmakların tutacak kısımları, bu ailelerin dokumacılık mesleğini sonradan öğrendiklerini vurgulamak amacıyla boş bırakılmıştır. Bu boşluk, öteden beri dokumacılık yapan ve bu mesleğe emek vermiş ailelere gösterilen saygının ifadesidir. Tokat’ta en yaygın kapı tokmağı motifidir. Bunun yaygın olmasının sebebi de dokumacılıktır.” (Özgen 2018: 94-95).

Üç Tokmağın Hikayesi

Tokat’ta, ev kapılarının üzerine cinsiyet, mahremiyet ve sosyal hiyerarşi esasına göre monte edilen üçlü tokmalardan, kapının sağ kanadı üzerinde yer alan tok sesli büyük tokmak erkeğe, sol kanadı üzerinde yer alan tiz sesli, naif görünümlü tokmak kadına ve sağ kanadın alt kısmında bulunan ince sesli küçük tokmak ise “el ulağı” adı verilen evden eve mesaj götürüp getiren çocuklara aittir. Tokat’taki üçlü tokmakların kapılara monte ediliş biçimlerini sosyal hiyerarşi açısından incelediğimizde, kadının erkek karşısındaki statüsünü vurgulayan bir anlayışla tasarım edildiğini söylemek mümkündür. Tokat’ta üzerinde üç tokmak bulunan kapıların sağ kanadı üzerinde erkeğe ait tokmak bulunurken, sol kanadı üzerinde yer alan ve kadına ait sayılan tokmak ise biraz aşağıda ve ilk tokmağın solunda yer almaktadır. Kapılarda karşımıza çıkan bu tokmak düzeni, Tokat’taki geleneksel Türk aile yapısının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Üçlü tokmak düzeninde yer alan kadına ait tokmağın erkeğe ait olana göre daha aşağıda biraz da solunda yer alması bize, Tokat gibi pek çok Anadolu kentinde (günümüzde de devam eden) kocasının arkasından biraz da gerisinden yürüyen kadının durumunu anımsatmaktadır. (Özgen 2018: 96).

III. Tokat'ta Hikayesi ile Şehir Efsanesine Dönüşen El Sanatı Ürünleri

Yazmacılık

“Elmalı ve Yarım Elmalı” Yazmanın Şehir Efsanesine Dönüşen Hikayesi

Tokat denildiğinde ilk akla gelen meslek gruplarından biri Yazmacılıktır. Ağaç baskı sanatının Anadolu'daki en eski adreslerinden biri olan Tokat'ta Yazmacılık mesleği, 600 yıllık bir geçmişe sahiptir. Yazmacılık mesleği Tokat'ta zengin bir halk kültürünün de oluşmasına kaynaklık etmiştir. Kadınların başına örttükleri yazmanın kenarına işlenen oya kadar üzerindeki deseni, rengi ile ayrı bir değer ve anlam üstlenmiştir. Bu durum;

“Başındaki yazmayı da sarıya mı boyadın,

Neden sararıp soldun da sevdaya mı uğradın”

şeklinde Tokat türkülerinde de tema olarak işlenmiştir.

Halk arasında Yazmanın rengine ve motifine verilen önem, yüklenen anlam Tokat'a özgü yazma desenlerinin geçiş dönemleri başta olmak üzere hayatın her aşamasında işlevsel olarak kullanılmasına neden olmuştur. Söylenecek sözün olmadığı ya da bittiği yerde duygulara deseniyle rengeyle yazma girmiştir. Sessizliğin sesi içinde taşımış olduğu anlamlarıyla şehrin sembolü ve efsanesi olan yazma desenleri arasında “elmalı” ilk sırada yer almaktadır. Eskiden düğün davetiyesi olarak evlere yazma gönderildiği dönemlerde, Tokat'a özgü bir desen olarak bilinen elmalı desenli yazmalar sıklıkla kullanılmıştır:

Elmalı Yazma / Tokat Elmalısı olarak bilinen bu motif, sadece meyve resmi olmanın ötesinde bir anlam da taşımaktadır; Eskiden düğün davetiyesi olarak evlere yazma gönderildiği dönemlerde özellikle elmalı desenli yazmaların kullanıldığı, analı-babalı kızın yazmasının tam elmalı -yetim öksüz kızın yazmasının ise yarım elmalı olduğu rivayet edilmektedir. "yarım elmalı, gönül

almalı" sözünün de buradan geldiği düşünülmektedir. Bir diğer rivayete göre de evlilik öncesi genç kız yarım elmalı yazma kullanırken evlendikten sonra kayınvalidesi ona tam elmalı yazma hediye edermiş. Elmalı yazma motifi Tokat'ın Zile bölgesinde yaygın olarak kullanılır. Folklorik kıyafetlerde de Elmalı yazma motifi kullanılmaktadır. (URL-2).

Tokat'ta ağaç baskı sanatının kadın ustalarından Yasemin Ertaştan ise Elmalı/Yarım Elmalı yazmanın hikayesini, toplumsal işlevini şu şekilde özetlemiştir: *"Eskiden Tokat'ta düğünlerde davetiye yerine kapı kapı dolaşarak, elmalı yazma dağıtılırdı. Yazmanın rengi ve üzerindeki desen pek çok şeyi anlatırdı. Tam elmalı yazma, anası babası olan kızın davetiyesi olarak dağıtılırken, yarım elmalı yazma ise yetim/öksüz kızın davetiyesi olarak dağıtılırdı. Özellikle Yarım elmalı yazma dağıtılmışsa kızın öksüz/yetim olduğu anlaşılır, herkes imkânı ölçüsünde 'Yarım Elma Gönül Alma' denilerek kızın düğünü için kolları sıvar bir yardımlaşma başlardı. İşte dilimize yerleşen "yarım elma gönül alma" deyiminin de buradan geldiği söylenirdi. Bu deyim çıkış noktası Tokat ve yarım elmalı yazmadır."* (K8).

Tokat'ın elmalı ve yarım elmalı yazması şehir efsanesi yapan da *"Yarım Elma Gönül Elma"* deyimine kaynaklık etmesidir: *"Tokat'ta tıpkı çaput oya gibi elmalı yazmayı daha çok anası babası olan kızlar örtünürken, yarım elmalı yazmayı ise öksüz ve yetim kızlar örtünürdü. Yetim ya da öksüz genç kız evlendiği zaman kayınvalidesi başındaki yarım elmalı yazmayı çıkarıp elmalı yazma takarken; "Yavrum artık sen benim kızımsın bundan sonra. Bu yazma ile öksüzlükten çıktın sen benim canım çiğirim kızımsın artık diyerek elmalı yazmayı başına örterdi. Yazmadaki yarım elma yetim gönlünü almak için kullanılan bir motif olup; "yarım elma gönül alma" deyimini de buradan gelmektedir."* (K1).

Oyalar

Oya, Anadolu'da uzun yıllardan beri kuşaktan kuşağa aktarılan kadına mahsus el sanatıdır. Özellikle de Tokat bu

geleneğin büyük bir coşkuyla aktarılıp yaşatıldığı ender kentlerden biridir. Bir Orta Karadeniz kenti olan Tokat 600 yıllık geçmişe dayanan “Yazmacılık Sanatıyla” Anadolu’da sağladığı haklı ünü, geleneksel el sanatı olan oyalarda da devam ettirmeyi başararak Türk kültürüne, folkloruna, sosyal ve ekonomik hayatına büyük katkılar sağlamıştır. Tüm Anadolu’da olduğu gibi Tokat’ta da oylar eskiden beri kadının öncelikle süsü sonra da dili ve düşüncesi olmuştur.

Tüm Anadolu’da olduğu gibi Tokat’ta da kadının hikayesi, oyanın hikayesinde ve isminde yaşamaktadır. Kadın, başındaki yazmayı kendi yaşam hikayesi ile süsleyerek ona yaşanmışlık katmıştır. Bu yönüyle oya, aynı zamanda kadının biyografisi, söylenmeyen sözü, çeyiz sandığına atılan ve zamanı geldiğinde anadan kıza aktarılan manevi mirasın adı olmuştur. Her biri yaşanmış bir olaya ithafen iğne ipliğe dökülerek oluşturulmuş oyların bir özelliği de kadına ait hikayeleri barındırmasıdır. Bazı oyların ortaya çıkış hikayeleri, oyayı o şehrin yaşayan ve yaşatılan efsanesi haline getirmiştir. Aslında şehir efsanesine dönüşen, oya değil kadının hikayesidir. Hazırlanan her çeyizle bu hikâye, yeniden hatırlanmakta ve anadan kıza manevi bir miras olarak aktarılan şehir efsanesine dönüşmektedir. Tokat’ın şehir efsanesine dönüşerek her çeyiz sandığına konulan başlıca oylar arasında “zembil, kaynana yumruğu, elti eltiye küstü” yer almaktadır. İğne iplikle kadının hikayesini, halkın belleğine kazıyan oyların yanında, Tokat’ı ziyaret eden devlet büyüklerinin ziyaretlerini şehir efsanesine dönüştüren “Celal Bayar Gözlüğü” gibi oylar da bulunmaktadır.

Kaynana Yumruğu Oyası

İsmi “kaynanasının sardığı bir tencere dolmayı yiyen gelinden” alan, halk arasında dilden dile aktarılarak şehir efsanesine dönüşmüş oyanın, ortaya çıkış hikayesi de ismi gibi ilginçtir.

“Akşam gelecek misafirler için bir tencere dolma saran kaynana, tencereyi ocağa koyarak komşuya gider. Evden çıkmadan önce gelinine ocaktaki dolmayı kontrol etmesini tembihleyerek evden ayrılır. Ocakta pişen dolmanın kokusu, yüklü olan ve aşeren gelinin burnuna o kadar güzel kokar ki, gelin dayanamayıp pişen dolmaları birer ikişer yer. Öyle ki tencerede dolmanın bittiğini fark etmez. Akşam eve gelen kaynana tencerenin kapağını açınca; sabah sardığı dolmaların yerinde yeller estiğini görür ve geline çıkarır. Gelin ise; “Bir tek bir tek aldım, tükenmeyecek sandım” der. Kaynana ise, gelinin bu sözlerine; “Ekşiliymiş, mayhoşmuş diyerek gelin; bir tencere dolmayı nasıl yedin?” şeklinde karşılık verir. O sinirle gelininin kafasına doğru orta şiddette bir sumsuk vurur. Sumsuk Tokat’ta yumruk demektir. Gelinse, her şeyi sinesine çekip odasına gider. Odasında sessizce ağlarken; duygularını eline aldığı iğne ve iplikle oyalara döker; “Yumruk” şeklinde yaptığı oyaya da “Kaynana Yumruğu” adını verir. O gün bugündür Tokat’ta dolma pişen evlerde, eğer gelin kaynanası ile aynı evdeyse, kaynana gelinine ocaktaki dolmayı sık sık kontrol et dibini tutturma yoksa yersin sumsuğu diyerek tatlı sert uyarıda bulunur. Tokat bir bağ kenti olduğu için asma yaprağından yapılan dolmaya biz Tokatlılar pek kıymet veririz. Oyanın çıkış hikayesinin de yaprak olması tesadüf olmasa gerek.” (K1).

Yaprağıyla meşhur Tokat’ta, Kaynana Yumruğu Oyanının hikayesi her dolma sarılışında hatırlanıp evin büyükleri tarafından anlatılmaktadır. Böylelikle oyanın hikayesi bir şehir efsanesi olarak; anadan kıza, kaynanadan geline doldurulan dolma üzerinden aktarılmaktadır.

Elti Eltiye Küstü Oyası

Hikayesi ile halkın belleğinde yaşayan ve Tokat’ta şehir efsanesine dönüşen bir diğer oya, ismini Tokat’ın Birep köyünde yaşanan gerçek bir olaydan alan “Elti Eltiye Küstü” olarak anılan oyadır.

“Köyde yaşayan iki eltinin aynı evi paylaşmaması ve birbirleriyle sürekli çekişmeleri üzerine küçük elti kocasını da ikna ederek hem evden

hem de köyden ayrılarak köyün aşağısındaki tarlaya yerleşir. Küçük eltinin bu davranışı, Birep köyünde yaşayan diğer kavgalı eltilere ve kaynana baskısından bunalmış gelinlere de büyük cesaret verir. Onlar da kocalarıyla köyden ayrılarak küçük eltinin yerleştiği tarlaya gelip yerleşirler. Zamanla köy haline gelen bu yerleşim yerine halk tarafından “küçük eltinin oturduğu köy” anlamına gelen “Küçük Birep” adını verirken; büyük eltinin oturduğu köye ise “Büyük Birep” adı verilir. Bu olayı ölümsüzleştirmek isteyen köy kadınları, iğne ve ipliklere sarılarak “iki eltinin durumunu” oyalara dökerler ve adını da “Elti Eltiye Küstü” koyarlar.” (K1).

Zembil Oyası

Kelime karşılığı olarak “Hasırdan örülmüş iki kulplu torba” anlamına gelen Zembil, Tokat iline özgü bir oya olarak halk arasında “Kaynana Oyası” olarak da bilinmektedir. Özellikle düğün ve nişan bohçalarının olmazsa olmazı konumundaki zembilin görünüşü güzel olduğu kadar yapımı da bir o kadar zordur.

Halk arasında Zembil oyasının zor ve zahmetli yapılışı ile kaynananın gönlünü yapmanın zorluğu bir tutulmuştur.

“Tokat’ta zembil oyasını yapan gelin adayının ileride kaynanasının gönlünü de hoş edeceğine inanılır. Kaynananın gönlünü hoş etmenin yolunun zembilden geçtiğine dair yaygın bir düşünce söz konusudur. Zembil oyasını yapmak zahmetli uğraştırıcı ve oyalayıcıdır. Bu yönü sebebiyle genç kızlar oyanın adını kaynana oyası koymuşlardır. Bu sebeple, Tokat’ta bohçaya ilk konan oyacı yazma Zembil olmuştur.” (K3).

“Gelin değil mi? Zembille gökten inse yine de beğenmem!” sözünden hareketle Tokat’ta kaynananın gönlünü hoş tutmanın zorluğu iğne iplikle oyaya dönüşerek “Zembil” ismini almıştır. Kaynana oyası olması Zembili, şehir efsanesine dönüştürmüştür.

Adını ve şeklini Tokat'ı ziyaret eden Celal Bayar'ın gözlüğünden alarak iğne iplikle şehir efsanesine dönüşen bir diğer oyadır.

Celal Bayar Gözlüğü

Tokat'ta şehir efsanesine dönüşen oyalardan bir diğeri *Celal Bayar Gözlüğüdür*. Oyanın yapılış hikayesi, Celal Bayar'ın Tokat ziyareti olmuştur: *“Celal Bayar' Adnan Menderes ile Tokat'ı ziyarete gelmişti. Behzat'taki Yüksek Kahve dediğimiz yerde halka hitap etmişlerdi. Menderes ve Bayar'ı pek çoğumuz o gün Yüksek kahvede görmüştük. Celal Bayar'ın yuvarlak gözlükleri hepimizin dikkatini çekmiş olacak ki Bayar Tokat'tan gittikten sonra bile gözlükleri çok konuşulmuştu. Celal Bayar ismi geçince, hani şu yuvarlak gözlükleri olan mı? Şeklinde soru ile teyit ediliyordu. Hatta ahraz Uhruç vardı. Celal Bayar'ı tarif et dediğimizde, iki elinin baş ve işaret parmağını yuvarlak yuvarlak yapıp gözlerine götürerek tarif ederdi. İşte bu tarif, boncuk oya olarak yazmaların kenarına taşındı. İsmi de Celal Bayar gözlüğü oldu.”* (K1)

IV. Tokat ve İlçeleri ile İlgili Şehir Efsanesine Dönüşen Sözler

Eşekçi Memleketi Tokat

Devlet eski bakanı Metin Gürdere tarafından dile getirilen Tokat'luların kendileri için kullandıkları efsaneleşmiş bir sözdür.

“Eşekçi memleketi” sözü kullanılma biçimiyle dikkat çekmektedir. Tokat'ta eşekçi memleketi sözü hangi durumlarda kim için söylendiğine bakıldığında, bu sözü başkalarının değil tokatluların kendileri için kullanmaktadırlar. Özellikle şehir yaşamında karşılaştıkları olumsuz durumlar için “burası eşekçi kenti ne olmasını bekliyorsun ki” şeklindeki ifadelerin yanı sıra büyüklerin geleceği parlak olan gençlere tavsiye amacıyla söyledikleri ; “Büyük sözü dinle, fırsatın olursa bu eşekçi memleketinden kaçmaya bak”, Tokat dışında yaşayan ve Tokat'a

yerleşmek isteyenlere şehrin insanının; *“aklımı mı yitirdin? Burası eşekçi memleketi, biz kaçmaya bakıyoruz buradan. Kendini köreltirsin, arada gezmek için gel ama yerleşmeyi sakın düşünme.”* Şeklinde hem özeleştiri hem de tavsiye amacıyla kullanılan bir söz olmuştur.

Devlet eski Bakanı Metin Gürdere de kendi yaşamından bir örnekle bu sözle tanışma hikayesini, *“önemsemediğim bir öğüt”* ifadesiyle kitabında anlatmıştır:

“1966 Yılında İTÜ’den yeni mezun, çiçeği burnunda inşaat mühendisi olarak Tokat’a gelmişim. Kim olduğunu şimdi hatırlayamadığım bir büyüğüm beni çevirdi ve: “Ne yaptın yeğenim?” diye eğitim durumumu sordu. Ben de gururla ve şevkle: “Amca mühendis oldum. Tokat’a geleceğim ve inşallah memleketime hizmet edeceğim,” dedim. Adam bana o an önemini kavrayamadığım ve bu sebepten önemsemediğim bir öğüt verdi: “Oğlum, gelme buraya, burası eşekçi memleketi. Osman Paşa Tokat’a gelseydi, Osman Çavuş olurdu. Gelmedi, Osman Paşa oldu.” Ben de bu öğütle “eşekçi memleketi” sözüyle tanışmış oldum. Ama tam olarak ne anlama geldiğini anlayabilmem için, daha çok uzun yıllar başımdan olayların geçmesi ve başkalarının başından geçen olayları öğrenmem gerekecekti.” (Gürdere, 2017: 61).

Tokatlıların kendileri için öz eleştiri bağlamında sıkça kullanmış oldukları, *Eşekçi Memleketi*sözünün çıkış noktasını, Tokat’ın önemli bir ticaret kenti oluşu ile de yakından ilgisi bulunmaktadır.

Anadolu’da eşiği en çok olan ve taşımacılıkta eşiğin en çok kullanılan şehir olması sebebiyle, Tokat’a *Eşekçi Memleketi* denilmiştir. Tokat’ın ilçelerinde, bağlarında yetiştirilen meyve ve sebzenin Tokat merkeze taşınmasında eşekler kullanılmaktadır. Meydan semti Tokat’ın köylerinden bağlarından ürünlerini satmak için eşekleri ile gelen köylülerin, uğrak noktası olmuştur. Meydan semtine ait eski fotoğraflar da bu durumu doğrular niteliktedir.

Şehirle ilgili olumsuz bir durumla karşılaşıldığında “*Burası Eşekçi memleketi bu duruma şaştırmamak lazım*” sözü sıkça kullanırlar. Aslında şehir için değil Tokatlıların kendileri için sık sık söyledikleri içinde bir özeleştirinin de olduğu bir sözdür.

“Zileli, Her İşi Hileli” Sözü’nün Hikayesi

Zileliler için Tokat ve çevresinde sıkça söylenen, şehir efsanesine dönüşen Zileli *Her işi hileli* sözü’nün ortaya çıkış hikayesi ise şöyledir:

“*Bir gün Tokat Zile'nin 2 nalbant ustası, nallarını satmak için Kayseri'ye gider ve 2 Zileli den birisi Kayseri'de nal alan bir esnaf bulur. "Selamun aleykum gardas nal getirdim almak istermişsin tane 20 liradan "der. Kayserili el mahkûm, satıp gitmeleri gerektiğini düşünüp "Ve aleykum selam alırım ama tanesine 5 liradan fazla vermem. Böyle verirsen 100 tane alırım demiş..." Bunun üzerine Tokatlı "Olmaz kardeş naptın kurtarmaz alacaksan fiyat tane 20 TL aşağısı kurtarmaz. Almak istersen ben çarşıda, handa dolaşıyorum" deyip dükkândan çıkmış. Zileli, Kayserili esnafın uyanıklık yapmak istediğini anlar ve çok sinirlenir. Bunu diğer Zileli 'ye anlatıp beraber plan yaparlar. Bu kez diğer Zileli nalbantçı, aynı Kayserili esnafa müşteri gibi girer ve “gardas bana acil nal lazım 200 adet var mı sende tanesine 40 lira veririm “der. Uyanık geçinen Kayserilinin gözleri parıldar ve Zilelinin tane 20 tl olan nalbantlarını hatırlayıp; “Ooo gardasım hoşgeldin nalbant olmaz mı var tabii tane 40'dan yarın 200 nal elinde bil.” der Kayserili esnaf. Bunun üzerine Zileli esnafın planı güzel şekilde işlemektedir. Kayserili hemen han da gezmeye Zileliyi bulmaya çıkar ve nalbantçıyı dükkân önünde bulur. Gel Zileli gardasım nallarını alıyorum tane 20 tl.200 tane lazım” der. Tokatlı nalbantçı” yok gardas karsı ki dükkân 30 TL veriyor alacaksan 36 tl den veririm” Kayserili tamam anlaştık 200 adet alıyorum der ve sabaha nalları ister...Zileli Sabah nalları teslim edip tanesini 36'dan verip parasını alır. Kayserili içinden bu toplu satıştan iyi kar ettiğini geçirir. Ve biraz sonra 2 Zileli bir araya gelip Kayserili esnafın dükkâna girerler. Müşteri sandığı adamı (Zileliyi), Zileli nalbantcının yanında görünce şaşkın şekilde Kayserili” ağabey nallar hazır 200 adet*

der." Almıyorum kardeş bizde onlardan var zaten bende nalbantçıyım ne haber, sen bizi aldatıp, kandırmayı düşünüyordun buda sana Tokatlı hatırası olsun" der ve 2 Zileli gülererek dükkândan ayrılır. Uyanık geçinen Kayserili hayret içinde" vay be uyanıklık yapalım dedik katakulliyeye geldik Zileli İşi Gücü Hileli" demiş ve bu tabir buradan günümüze taşınmıştır." (KK.7).

Şehrin tanıtımında Turizm Amacıyla Kullanılan Sözcükler

Sezar'ın Zile Kalesinde Söylediği, "Veni Vidi Vici" Sözü

M.Ö. 47 yılında Sezar, Anadolu'ya girerek Pontus kralını yendi. Bu savaş 5 gün sürdü. Sezar, durumu Roma Senatosuna Tokat Zile'de şu üç kelimeyle bildirdi: "*veni, vidi, vici.*" (*geldim, gördüm, yendim*). Sezar'ın bu sözünü yazılı olduğu taş günümüzde, Zile Kalesinde yer almaktadır. Zile'ye bir miras olarak bıraktığı efsaneleşen sözle Sezar, Zile'nin tanıtımına ve turizmüne de önemli katkılar sunmuştur.

Sezarın söylemiş olduğu bu söz günümüzde zile belediyesinin ambleminde, Zile'nin tanıtımında etkin şekilde kullanılmaktadır. Ayrıca *veni vidi vici* sözünden hareketle *veni vidi göz* ismini taşıyan hastane de kurulmuştur.

Hz. Mevlana; "Tokat'a Gitmek Gerek"

Tokat, Hz. Mevlananın, 'Fih-i Ma fih' adlı eserinde; "Tokat'a gitmek gerek, Çünkü Tokat'ta insan ve iklim mutedil" diye övdüğü tek şehirdir. Son yıllarda Hz. Mevlananın bu övgü dolu sözü, Valilik ve Belediye tarafından Tokat'ın tanıtımında etkin şekilde kullanılmaya başlanmasıyla, bu söz şehrin yaşayan efsanesine dönüşmüştür.

V. Şehir Efsanesine Dönüşen Meslek Grupları

Tellak ve Hamamcılar Neden Tokatlıdır?

Anadolu'da hangi şehrin hamamına gidersek gidelim tellağından, hamam işletmecisine kadar hamamcılarının önemli bir

kısmı Tokatlıdır. Bu durumun açıklaması Patrona Halil isyanından sonra yaşanan süreçte gizlidir:

“Osmanlı’da hamamların ıslahı ile ilgili çıkartılan kanunnamelerin önemli bir kısmının Patrona Halil isyanından sonra çıkarıldığı görülmektedir. En belirgin değişim ilk planda hamamda çalışan tellaklarda ve hamam işletmecilerinde gerçekleşmiştir. Patrona Halil’in Arnavut kökenli olması İstanbul hamamlarında tellakların milliyetinin tartışılması sonucunu doğurmuştur. Özellikle isyandan sonra hamamlarda işlenen cinayetlerin sayısının artması, bu cinayetlerin failinin bilinmemesi, hamamlardaki asayişin sağlanmasını elzem kılmıştır. Bu durum, İstanbul hamamlarında Arnavut tellak çalıştırılmaması yönünde bir sürecin başlamasına sebep olmuştur. Benzer süreç hamam işletmecileri için de geçerli olmuştur. Arnavut kökenli tellaklardan Tokat ve Sivasslı tellaklara ve hamam işletmecilerine doğru bir süreç başlatılmıştır.” (Özgen, 2020: 338-339).

Böylece İstanbul başta olmak üzere, Anadolu’daki hamamların yönetiminin Tokatlılara geçmesiyle hamamlarda işlenen cinayetlerin önüne geçilerek, asayiş sağlanmıştır. Hamamlarda sağlanan can güvenliği, Osmanlı döneminde Tokatlılara devletin önemli kurumlarının yönetiminin verilmesi geleneğini de başlatmıştır. En önemli görevlere Tokatlıların getirilmesinde Patrona Halil isyanı sonrasında yaşanan sürecin payı büyüktür.

VI. Ortaya Çıkış Hikayesiyle Şehir Efsanesine Dönüşen Yemekler

Cevizli Mercimekli Bat

"Zileliyiz dediler, bi kazan batı yediler", "Erenlere erenlere, abum cevizli bat yapmış gizevinden gelenlere" gibi türkülere konu olması, Tokat mutfağının baş yemeği konumundaki Cevizli Mercimekli Bat’ı, şehrin yaşayan efsanelerinden biri yapmıştır.

Tokat mutfağının başlıca yemekleri arasında yer alan, kadınlar arasında yapılan günlerde, toplantılarda, kadın hamamlarında, bağlarda baş yemek olarak yapılıp sunulan “Cevizli mercimekli batın” ortaya çıkış hikayesi de oldukça ilginçtir:

“Tokat'ta (Zile'de) yaşayan bir kadın akşam yemeğine ne yapacağına karar verememiş. Çocuklar açmış, beyi tarladan geldi gelecek... Sonra evde sadece az bir mercimek ve bulgur kalmış. Bulgur pilavı yapayım desem yetmez, mercimek pilavını desem çocuklar sevmez 'Ne yapsam?' diye düşünürken, hele bir kaynasın mercimekle bulgur bakarız çaresine demiş. Sonra evin bahçesinde yeşillik varmış. Soğan, maydanoz ve dereotu toplayıp pilav yaparsak yanında yenir düşüncesi ile getirmiş. Yemeğin kaynağını görmüş ve burada yeni yaptıkları köy salçası buram buram burnuna kokarken o an aklına "ben bu salçayı yemeğin içine atsam nasıl olur ki hem farklı olur" demiş... Ve karıştırıp kırama getirmiş. Sonra az bir tadına bakmış ama hafif şaşılık olduğunu farkedip, soğan sasilığı alır deyip doğramış. Sonra birazda dereotu ve maydanoz eklemiş. Elinde olan malzemeleri değerlendirip, tuzunu atıp karıstırmış. Bu kez tadına baktığında, çok güzel daha önce yapsaydım keşke demiş. Akşam yaptığı yemeği (batı) sofraya koymuş. Çocuklar ve kocası şaşkın şekilde bu neyki? diye sormuş ve Kadın "Hele siz bir tadına ekmekle batın bakalım beğenmezseniz yemeyin" demiş ve çocuklarda, adamda gerçekten çok beğenmişler. Kadın çocukları yerken bat bat yiğın yavrım demiş. Adam "bunun adı ne hanım gene isterim ben" demiş. Kadınsa "Valla bilmiyorum bey yaptım ama adını bilemiyorum. Biz madem batarak yedik bunu "Bat" olsun demiş... ve o günden sonra komşularla beraber yenmeye başlamış, tarifler dilden dile dolanmış Tokat'ın her tarafı Bat yapar olmuş... Tokat'ta Halk batı sever. Hatta "Zileliyiz dediler, bi kazan batı yediler" "Erenlere erenlere, abum cevizli bat yapmış gız evinden gelenlere" gibi türkülere dahi konu yapılmıştır.” (K7).

Evlerde ve hamamda her bat yapılışında ve yenilişinde batın çıkış hikayesi kadınlar arasında anlatılmakta, bu leziz yemeği

kendilerine kazandıran ismini dahi bilmedikleri kadının ruhuna rahmet okumaktadırlar. Bat Tokat mutfağının özellikle düğün ve lohusalık gibi geçiş dönemlerine ait uygulamalar için kadınların bir araya geldiği hamamlarda yenilen bir tür kutlama yemeğidir.

Çemen Tiridinin Hikayesi

İsmi Tokat'ın meşhur ev çemeninden alan Çemenli, Anadolu'da yokluk sebebiyle ortaya çıkan tirit çeşitlerinden biridir. Tokat'ta genellikle bir öğünü savmak için yapılan ve sevilerek tüketilen çemenli'nin şehir efsanesine dönüşen ortaya çıkış hikayesi şöyledir:

“Tohatta buna gaz (kaz) tiridi de deriz, yokluk yemeğidir. Şu an gidelim senle kale dibindeki evlere, sabah kahvaltısında çayın yanında bunun yendiğini görürsün. Yoklukta evdeki malzemeye yapılan ve Tohat mutfağının önemli yemeklerinden biri olmuştur. Annemin anlattığı hikâyeyi sizle paylaşayım. Tohatta her hanede ev salçası, çemen ve ev ekmeği bulunur. Kocasını dışarda çalışan bir kadın çocuklar aş isteyince evde de salça çemen ve ev ekmeğinden başka bir şey olmayınca, evdeki yağı salçayı ve çemeni bir tencerede kavurup üzerine suyu eklemiştir. Ortaya çemenlinin lezzetli sosu çıkmıştır. Ev ekmeğini doğrayıp üzerine bu çemenli su karışımını döküp çocuklarının önüne koymuş. Çocuklar anne bu nedir? diye sorduklarında. Size gaz (kaz) tiridi yaptım demiş. Kadın her gün çocuklarına çemen tiridini kaz tiridi diyerek yedirmiş. Kocasını Tohatta dönünce, çocuklarıyla hasret giderirken, ‘Baba annem bize her gün gaz tiridi yaptı biz de yedik’ demişler. Adam karısına sert şekilde çıkışınca bekle gaz tiridini yapayım da sofraya getireyim ondan sonra bana çıkış demiş. Kadın çemenliyi yapıp kocasının önüne koyunca adam yaptığından utanmış. Yoluktan çocuklara gaz tiridi dedim. Yoksulun da tiridi de böyle oluyor demiş. Bilmem masal bilmem gerçek. Rahmetli anam her çemenli yaptığında bu hikâyeyi sofrada sürekli anlatırdı.” (K1).

Tokat'ta sabah işe giden kocalarına ev kadınlarının sıkça söyledikleri *“eve gelirken bir kutu çemen al da akşama tirit edeyim”* sözü de halk arasında bir tür şehir efsanesine dönüşmüştür.

Bir görüşmeci çemenli tiridinin Tokat'ta tıpkı cevizli bat gibi bir yaşam biçimi olduğunu dile getirmişlerdir: *"Sabahleyin kahvaltıda özellikle de kışın dışarıda kar yağarken yenilen çemenli ayrı bir keyiftir. Kışın daha çok yenir Tokat'ta. Soğuğa mikroba karşı dirençli tutar bizi. Şifa kaynağıdır. Bir yaşam biçimidir kışın Tokat'ta çemenli yemek."* (K4).

Bat ve çemen tiridinin hikayelerine baktığımızda, her ikisinin de *yokluk yemeği* olarak ortaya çıkmış olduğu görülmektedir. Başka bir ifade ile evde bulunan sınırlı malzeme ile yapılan bir yemeğin damakta bıraktığı tat, zaman içinde yaygınlaşarak Tokat mutfağının baş yemekleri arasındaki yerini almıştır. Özellikle bat, öyle çok sevilip yenilmiştir ki adına türküler yakılmıştır. Her yapıldığında ve yenildiğinde; *"Tokatlıyız dediler, bir kazan batı yediler, daha da yok mu dediler"* türküsü söylenir olmuştur. Kadınlar arasında yapılan altın günlerinin, toplantıların, kadınlar hamamının olmazsa olmazı olmuştur. Tokat'ta batı yediren, damakta bıraktığı tat olduğu kadar yenildiği yer ve yenirken söylenen türküsüdür. Halk arasında batı yedirenin tadı değil türküsü olduğuna inanılmaktadır. Bat yenirken *"bir kazan batı yediler"* şeklinde türkünün sözlerinin hatırlanması, yemek esnasında söylenmesi ya da dinlemesinin iştahı açtığına ve türküdeki gibi bir durumun yaşanmasına neden olmaktadır. Adına yakılan türkünün mercimekli Bat yemeğini şehir efsanesi haline getiren en önemli olduğunu da ortaya koymaktadır.

Sonuç

Kültür öğelerinin şehir efsanesine dönüşmesiyle sürekliliği ve etkinliği de artmaktadır. Özellikle Şehrin tanıtımı ve turizminde şehir efsanesine dönüşen kültür öğeleri etkin rol oynamaktadır. Şehir efsanesinin yaratmış olduğu popülerlikle kültür öğeleri kesintiye uğramadan nesilden nesile başarı ile aktarılmakta, her dönem ilgi görmeye devam etmektedir. Bu

bağlamda şehrin kuruluşuna tanıklık eden kale, cami, hamam, medrese gibi yapılarla, halkın itikat besleyip, ziyaret ettiği türbe ve tekkelerin halk arasındaki popülerliğinin her dönem devam etmesinde, şehir efsanelerine dönüşen yapılaş hikayelerinin payı büyüktür.

Kentin dokusunu oluşturan mahalle, çarşı başta olmak üzere el sanatları, mutfak kültürü gibi şehrin belleğini her dönem besleyen kültürel unsurlar, şehir efsanesine dönüşerek kentin tanıtımında etkin rol üstlenmiştir. Ağaç baskılarla yapılan yazmacılık mesleği Tokat denildiğinde ilk akla gelen el sanatlarından biridir. Şehrin tanıtımında önemli rol üstlenen Yazmacılık sanatını şehir efsanesi yapan bir diğer önemli detay, kullanılan renk ve motiflere ait hikayelerdir. Özellikle Yarım *elma gönül alma* sözünün çıkış noktasını oluşturan Tokat'a özgü elmalı yazmanın hikayesi, elmalı yazmaya olan ilginin her dönem devam etmesinde etkili olmuştur. Şehir efsanelerinin en ayırt edici yönü hayatın içinde bağlam merkezli olarak hatırlanmasıdır. El sanatına, mimari yapıya ya da yemeğe ait hikayelerin kendi bağlam merkezinde hatırlanıp anlatılması, halk arasında her dönem popülerliğinin sürmesini sağlamaktadır. Tokat Ali Paşa Hamamının önünden geçerken ya da o mekânda yıkanırken hamamın yapılaş hikayesinin hatırlanması bir başka örneği oluşturmaktadır. Şehrin kuruluşuna tanıklık eden kalenin, her ramazan ayında iftar topunun atıldığı adres olması, beraberinde kale ile ilgili halk arasında yaşayan hikayelerin iftar sofrasında hatırlanmasına uygun ortamı sağlamaktadır. Şehrin yapıları için halk arasında söylenen, efsaneleşmiş sözlerde vardır. Tokat meydan cami ve Ali Paşa camisi için halk arasında söylenen "*Meydanın Kapısı, Ali Paşanın Yapısı*" sözü bunlardan biridir. Tokat kalesine çıkan kişinin, 7 yıl Tokat'tan ayrılmayacağına dair halk arasında oluşan ve şehir efsanesine dönüşen inanç bir diğeridir.

Tokat'ta yazmaların satıldığı her dükkân, beğenilen ve satın alınan oya ya da yazmanın hikayesinin esnaf tarafından hatırlanıp dile getirildiği bir diğer önemli alanı oluşturmaktadır. Çeyiz

dükkanları hikayeleriyle şehir efsanesine dönüşen yazma, oya gibi el sanatlarının yalnızca satıldığı değil aynı zamanda hikayeleri ile aktarılıp yaşatıldığı yegâne mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle *yarım elma gönül alma* sözünün çıkış noktasını oluşturan elmalı yazmanın hikayesi, yazmaya olan ilginin her dönem devam etmesini sağlamıştır. Evlilik arifesinde çeyiz düzen gelin adaylarının alışverişleri esnasında kaynana için zembil oyalı yazma istemeleri hem işleviyle hem de hikayesiyle zembil oyanın her dönem Tokat'ın yaşayan efsanesi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum şehir efsanelerinin kültür öğelerini sürdürülebilir kılmak gibi önemli bir işlevinin de olduğunu ortaya koymaktadır. Şehir efsanesine dönüşen bir diğer kültür unsuru ise Tokat mutfağına ait bazı yemeklerin ortaya çıkış hikayeleridir. Yemeğin damakta bıraktığı tadın; "*Tokatlıyız/Zileliyiz dediler bir kazan batı yediler. Daha da yok mu dediler*" şeklinde türkülere konu olması yemeğin lezzeti ile şehir efsanesine dönüştüğünün en güzel kanıtlarından biridir. Şehir efsanelerinin en ayırt edici yönlerinden biri şehirle özdeşleşen her durumun her unsurun kapsamıdır. Bazı şehirler yalnızca kültür öğeleriyle değil aynı zamanda şehir efsanesine dönüşen insan profili ile de ayrıca meşhurdur. "*Zileli her işi hileli*" ya da "*Tokat'ın ya yaprağı yada tellağı meşhur olur, eşekçi memleketi Tokat*", şeklinde söylenmiş söz ve yakıştırmalar ile Tokat'ın ve Zile'nin insanının mizacını şehir efsanesine dönüştürmüştür.

Şehir efsanelerinin en ayırt edici önemli yönü, gündelik hayatın içinde halkla birlikte hatırlanmaya ve yaşamaya devam etmesidir.

Kaynaklar

Aça Mustafa (2019), "*Anonim Halk Edebiyatı*", Türk Halk Edebiyatı, (ed. Mehmet Aça), İstanbul: Nobel, s.137-233.

Demirci, M. Sırrı (2016). *Elvan Yazmalar Diyarı Tokat*, Tokat: Tokat Belediyesi Kültür Yayınları.

Dönmez Fedakâr Pınar (2006), “Köyden Kente Kültürel Değişim Sürecinde Efsaneler ve Şehir Efsaneleri”, *Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, (hzl: M. Öcal Oğuz/ Tuba Saltık Özkan), 174-182, Ankara Gazi Üniversitesi THBMER Yayını.

Dutoğlu Yasemin (2012), *Ak Zambaklar Şehri Tokat*, İstanbul: Ötüken yayınları.

Gürçayır Selcan (2005) “Kent Efsaneleri Zaman Elbisesi Giymiş Anlatılar Mıdır?”, *Milli Folklor*, Yıl 17, Sayı 67, s.33-39.

Gürdere Metin (2017), *20. Yüzyılda Tokat / Sosyal Hayat*, II. Cilt. Tokat: Es-Form Ofset.

Özgen Mutlu (2017) *Şehr-i Meydan Tokat*, Ankara: Gece Kitaplığı.

Özgen Mutlu (2018), “Geleneksel Tokat Evlerinde Kapı Tokmakları”, *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, C.11, Sayı 21, s.87-104.

Özgen Mutlu (2020), “Tellak”, *Su Kitabı*, (ed. Emine Gürsoy Naskali), İstanbul: Kitabevi.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1927), *Kitabeler*, Maarif Vekâleti, İstanbul.

Üçer, Müjgan (1987). “Tokat ve Efsaneleri, İnanışları”, *Türk Kültüründe ve Tarihinde Tokat*

Sempozyumu, s.217-230, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ünver, Süheyl (1940), *Selçuk Tababeti*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Yavi, Ersal (1986), *Tokat*, Tokat: Turizm Otelcilik Yayınları.

İnternet Kaynakları

URL-1: <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/erhanafyoncu/-2019/03/24/son-bin-yilin-en-vahsisi-kazikli-voyvoda-tokatta-hapsedildi> (21.01.2021)

URL-2: https://tokatolgunlasma.meb.k12.tr/icerikler/elmalı-yazma-motifi_9374582.html (Erişim Tarihi: 09.12.2021)

Sözlü Kaynaklar

K1: Suzan Özgen, Tokat, 1940, Emekli Ebe Hemşire (Görüşme 15.03.2000 Ankara)

K2: Meliha Genç, Tokat 1930, Ev Hanım (Görüşme 14.06. 2004 Tokat)

K3: Birsnel Özcan, Tokat 1952, Müze Müdürü (Görüşme 12.02.2000 Tokat)

K4: İhsan Kalaycıoğlu, Tokat 1923, Bakırcı (Görüşme 11.06.2004 Tokat)

K5: Mevlüt Karaca Tokat 1936, Keçeci (Görüşme 14.06.2004 Tokat)

K6: Aysel Yoğurtçuoğlu, Tokat 1936, Dernek Başkanı (Görüşme 09.02.2000 Tokat)

K7: Necmettin Eryılmaz, Tokat 1966, Zile ilçe Kültür Müdürü (Görüşme 23.08.2010 Zile)

K8: Yasemin Ertaşan, Tokat 1970, Yazmacı Ustası, (Görüşme 19.06.2015 Tokat)

Tokat Ali Paşa hamamından görünüm

Tokat Hatuniye (Meydan) Camisi ve avlusundaki mezarlar, Tokat

1930

Tokat'ta kabrinin kaldırılmasına izin vermeyen meçhul askere ait kabirden görünüm

Tokat Kalesindeki insan silüetinden bir görünüm

Tokat Gökmedrese (Kırkkızlar Darüşşifası) ve medresede yer alan Kırkkızlar türbesinden görünüm

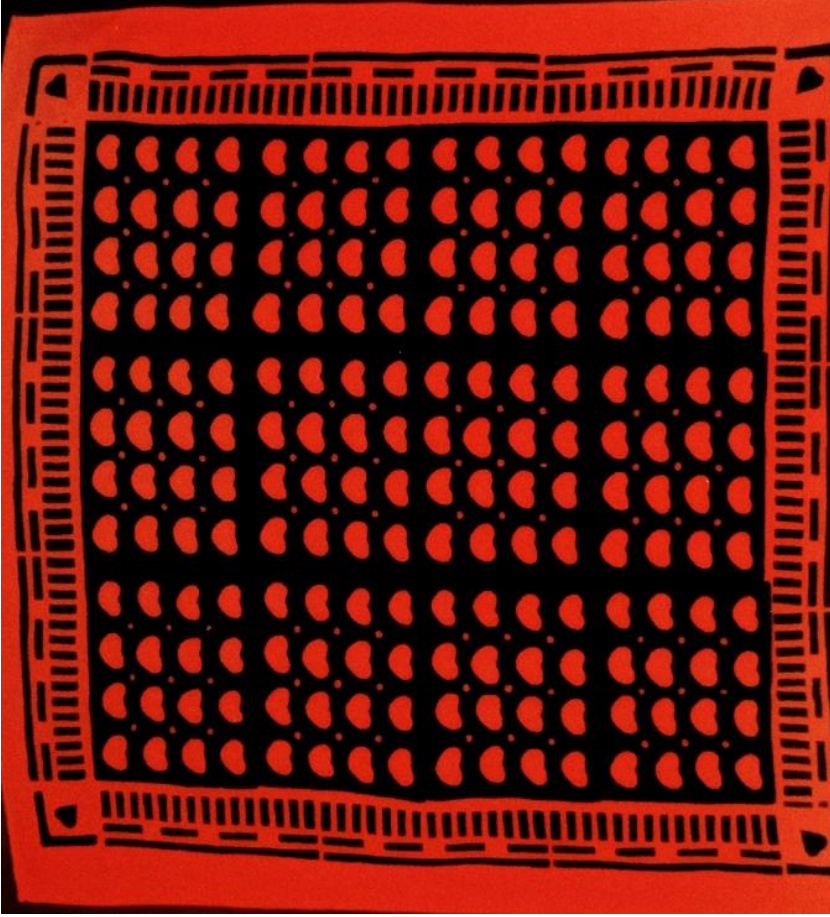

Tokat'ta toplumsal cinsiyetin kapı üzerinde sembolleştiği "üç tokmaklı kapı" örneği

Tokat' ta dokumacılığın sembolü olarak şehir efsanesine dönüşen
"eli belinde kilim motifli" kapı tokmağı örneği

Tokat elmalsı kenar bordürleri hariç yazmanın yüzeyi tamamen aynı motifin tekrarı ile doldurulan yazma çeşitlerindedir. Bütün elmaya benzeyen bu motifin tekrarı ile zemin doldurulur. Bu motifler siyah siyah zemine kırmızı ya da kırmızı zemine siyah olarak işlenebilir. Kenar suları tarağa benzeyen motif ters düz basılarak çevrenir. (Demirci, 2016: 99)

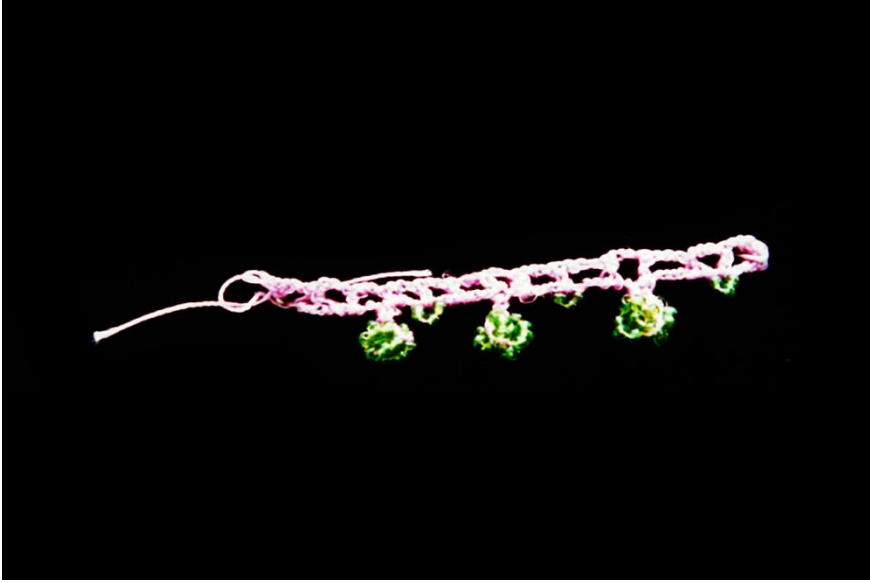

Tokat yarım elmalısı. Bu ana motifin elma yarısına benzyen bozulmuş, düzensiz şeklidir. Elma motifleri daha küçük geometrik biçimler şeklinde olup yazma yüzeyini tamamen kaplar. (Demirci, 2016:99)

Tokat'ta "Celal Bayar gözlüğü" adı verilen oya örneği

Tokat'ta "kaynana yumruğu" adı verilen oya örneği

Tokatt'a "elti eltiye küstü" adı verilen oya örneği